

L'arquitecte Masó vist pel seu delineant

Pere Joan Sureda

Un dels delineants que va treballar per a Rafael Masó, el saltenc Pere Sureda Corominas –que morí víctima de l'esclat revolucionari dels primers dies de la Guerra Civil–, va deixar anotats en un dietari i en algunes cartes molts detalls del seu contacte laboral i humà amb l'arquitecte. La síntesi d'aquelles notes, preparada pel seu fill, és un testimoni revelador de les formes de treball de l'època i de la singular relació que s'establia entre Masó i els seus col·laboradors.

Pere Sureda i Corominas, de Salt, el dilluns 10 de gener de 1922 es presentà, respectuós i plenament predisposat, al despatx de l'arquitecte Masó, carretera Santa Eugènia, 5.

Havien tingut una entrevista prèvia el dia 2 de gener i s'havien entès. En Pere tenia 17 anys. No havia passat dels estudis primaris al col·legi de Sant Josep dels germans de les Escoles Cristianes de Salt. Als 13 anys el seu pare, Narcís, l'havia posat d'aprenent amb ell, tallista de fusta especialitzat en altars. Tanmateix, totes les estones que la feina li ho permetia, en Pere les havia passat dibuixant –dibuix ornamental i dibuix lineal– i s'esforçava, autodidacte sempre, en cada nova làmina. Ja no deixà més els compassos, ni els regles, ni la tinta xinesa.

Després de fer passos, pare i fill, prop d'arquitectes de Girona, rebé algun encàrrec ocasional de delineació de l'arquitecte Bosch, però va ser el dia de Nadal de 1921 que el senyor Masó els comunicà el seu interès pels serveis professionals d'en Pere.

En Pere s'aplicava diligentment a la feina amb els cinc sentits i el senyor Masó, amb reconegut mestratge, guiava les ànsies d'aprendre del jove alumne. Des dels primers dies s'establí entre arquitecte i delineant no una relació freda d'amo i empleat, sinó un respectuós lligam d'afecte i reconeixement mutu. Així, per Sant Pere del 1922, el senyor Masó li regalà el llibre *Geometria descriptiva y sus aplicaciones*, amb deferent dedicatòria: «A Pere Sureda en

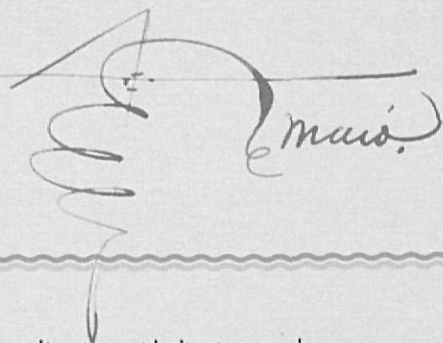
el dia del seu Sant i amb desitjos de que augmenti en el saber, son mestre i amic. 29 de juny de 1922. R. Masó [signat]». La vàlua de l'arquitecte, mestre i amic, Pere l'escrivia, amb cal·ligrafia i sintaxi encara escolar, al seu germà: «la enseñanza dada y explicada por un delineante, por un arquitecto, por un jefe, por un maestro, por un amigo, que todo esto es el Sr. Rafael Masó Valentí. Es una excelente persona, de las de más criterio entre la aristocracia gerundense, y Concejal de la ciudad. Por sus novedades y caprichosos edificios destaca sobre los demás arquitectos, y es del todo un buen católico» (desembre de 1922). No es pot millorar. En Pere, baix la influència del mestre, en menys d'un any canvià cal·ligrafia i signatura i és matriculà a un curs de català a la Normal –de l'octubre de 1922 a maig de 1923–, el professor del qual era el sacerdot Dr. Jordà.

Treballant amb el senyor Masó descobrí, ell que no havia passat dels estudis elementals, tot el que li quedava per aprendre. No és gens estrany, doncs, trobar en el diari d'en Pere anotacions com «Trec perfils transversals per primera vegada en ma vida i calculo els m³ de desmont i terraplè de les pedres; el Sr. Masó m'ensenya i jo ho aprenc amb entusiasme» (10-2-23).

Els estius, de juliol fins ben entrat l'octubre, la família Masó es desplaçava a la casa pairal de can Bru de Domeny, i l'arquitecte hi traslladava bona part de la feina. En Pere sortia de casa i des del pont del rec de can Canals del Veinat de Salt, en línia recta, travessava les hortes i el Ter, fins

Pere Sureda Corominas,
autor del dietari.

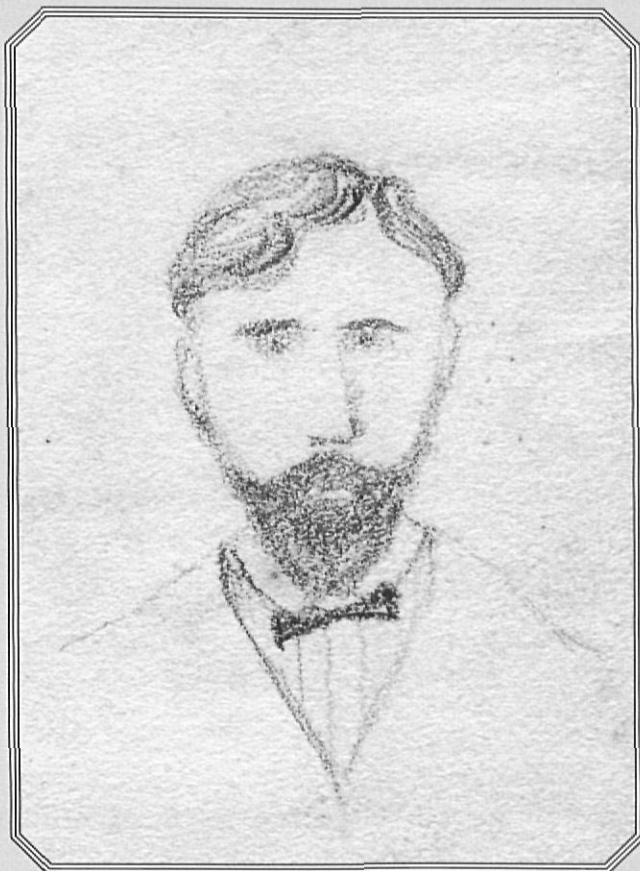

al «despatx d'estiu». Al diari es troben notes curioses: «Vaig a Domeny; anant i tornant passo el Ter a peu eixut» (10-8-23), «Vaig a Domeny pel pont de la Barca, car a muntanya ha plogut» (16-8-23). Algunes vegades el deixeble era invitat a seure a taula amb la família: «Eren dos quarts de quatre justos quan acabem de dinar, car [a Domeny] hi havia forasters i hem dinat tard i molt bé» (21-8-23); allà el mestre seguia ensenyant amb afecte: «Parlem a taula de les progressions i m'explica els logaritmes» (21-8-23). En aquests anys no hi ha vacances, la feina no s'interromp: Urbanització s'Agaró, seccions del Garatge Callicó, plantes de la Casa Omedes, o construcció dels Magatzems Teixidó.

A Domeny també hi era convidat a l'hivern per la matança del porc i en Pere no deixa d'anotar la familiaritat de l'estada: «Llegim amb els Srs. Bru i Masó, Esperança i Paula, a la vora del foc» (23-1-24); «A l'hora de sopar fem xerrades i el Sr. Rafel diu el rosari» (23-1-24). El mestratge del senyor Masó no es limità a progressions i logaritmes, abraça noves il·lusions de l'ànima d'en Pere: «El Sr. Masó m'explicà les correccions que ha fet al meu conte "De bon matí a la font" » (8-9-23); «Em diu que ja entenc el ritme» (7-10-23); «Ensenyo al Sr. Masó el vers "Himne a la Verge Miraculosa", diu que va bé» (3-11-23). I més endavant: «Dino a Domeny. Havent dinat, a la glorieta, el Sr. Rafel em fa la crítica de la poesia "Dolça recordança"» (24-9-24), un poema per al seu amic de tota la vida, Josep Aliu, del Veïnat, que l'any següent cantà missa.

Al treball s'hi desenvolupava bé: «Calculo jàseres de la casa Colomer» (21-8-24); «Calculo les bigues i encavallades del magatzem Ensesa, [carrer] 20 de juny» (17-10-24); «A l'oficina me toca despatxar amb els clients, car el Sr. Masó no ve, te l'auto espatllat» (13-9-24). Al despatx i a les obres coneixia i valorava els treballs dels industrials fusters (a en Mota el coneixia ja del Veïnat); ceramistes de la Gabarra; serraller Cadenas, contractistes Pagès, Montseny, i d'altres col·laboradors en les obres del mestre. Els primers anys, les còpies dels plànols, dites «marions», les portava a treure a la fundició Tomás-Solés i Cía, que s'hi havia especialitzat; després s'imposà el sistema Ozalid (1927). Alguns treballs d'escultura, el senyor Masó els encarregava a l'habilitat i a l'ofici del pare del seu delineant, com consta en una columna tallada en fusta per al Banc Urquijo Catalán de Banyoles (27-12-25). (Aquesta columna feta pel meu avi Narcís, no l'he pogut localitzar).

Al costat del senyor Masó, en Pere viatjà sovint a s'Agaró per al projecte «suburbi-jardí» —així el denomi-

Retrat de Rafael Masó fet pel seu delineant Pere Sureda.

naven— del senyor Ensesa; a Sant Feliu de Guíxols, on reformaven l'edifici de La Caixa, a la Rambla; a la Bisbal, també per a una sucursal de La Caixa; a Banyoles, on la sucursal per la qual treballaven és del Banco Urquijo-Catalán; o a Verges, per un projecte de reforma de l'església. D'una d'aquestes sortides és el següent apunt: «Anem per feina a Verges i a Palafrugell. L'auto no marxa com hauria de marxar. Sortint de la Bisbal, a la tornada, l'auto comença a petar i més petarrellajar, adés més, adés menys, adés gens, fins el Pont on no vol seguir i l'hem de deixar a can Cots» (30-10-24).

Continuà sent l'alumne del millor mestre: «Estudio els logaritmes amb la regla de càlcul» (22-5-24); «Al vespre continuo amb les potències algebraïques; no em surten» (26-11-24). «Estudio topografia i començo els problemes de planimetria» (15-2-24); s'hi posà amb tots els sentits i al cap de mig any anotava: «Dic al Sr. Masó que estic preparat per anar al camp i fer operacions i aixecaments topogràfics; se n'ha alegrat» (7-6-24); «Hoy el Sr.

Rafael me ensenya a calcular las cuchillas por el método del polígono de fuerzas» (12-10-25). El senyor Masó li regalà el llibre *Manual de perspectiva* i dies més tard anotava: «A pié a Domeny; trabajo en una ampliació del solar Ensesa padre, de San Pol. Le muestro al Sr. Masó un ejercicio de perspectiva» (7-10-25). «Demano al Sr. Rafel obra per l'estudi de resistència de materials. Me deixa un tractat, *Estabilidad d'Edificis*» (23-2-27).

Quan per les Fires de Sant Narcís els senyors Masó organitzaren una exposició, comptaren amb el seu delineant: «Junt amb el Sr. Rafel i la Sra. Esperança anem a arreglar l'exposició rosariana a la Biblioteca Popular de la Dona» (31-10-26); abans n'havien fet els rètols. En contrapartida, el dia de sant Antoni Abad, sant Sebastià i la Candelera en Pere podia deixar un parell d'hores la feina per anar a l'ofici que amb molta solemnitat se celebrava a l'església de Santa Eugènia de Ter, on ell dirigia la petita coral. I explicava al senyor Masó els avenços de la coral —ja cantaven a dos veus la *Missa de Núria*— o els seus a l'harmònim —assajava noves peces de Millet, de Romeu, de Benvenuto, una nova sardana...—. Comentaven el *Butlletí de l'Associació de Música de Girona* (1923), o els concerts de Pau Casals (tardor 1923), o l'anada de l'Orfeó Català a Roma (maig 1925)...

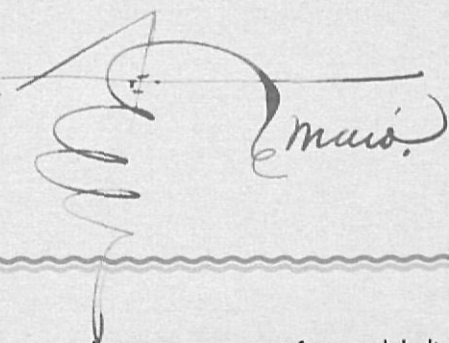
Sempre eren especialment esperades les felicitacions del senyor Masó: «Una diada curulla de felicitat i una joventut eternament curulla d'ideals et desitja el que sap ésser-te més amic que mestre. R. Masó [signat]. Girona vigília de St. Pere de 1925», belles paraules escrites en una postal que reproduïx *Il Redentore* de Leonardo da Vinci. La felicitació del 1926 és una targeta reproducció del quadre de Rafael *Madonna del Cordellino* i diu «Bona diada del teu Sant lluny de la ferum de les quadres, parlant sense enfarfecs i amb mànigues de camisa (ço es, dintre de casa teva), et desitja ton bon amic. R. Masó [signat]. Girona, 29 de juny de 1926». Cal explicar que aquest 1926 en Pere feia el servei militar a artilleria de Girona, i aleshores artilleria era, sobretot, muls i quadres. El senyor Masó havia fet passos prop d'amistats seves per tal de reduir hores de prestació militar al seu delineant; tal com li exposava en una nota, sense data: «Estimat Pere: A la fi sembla que haurem sortit amb la nostre! Avui, probablement, a la caserna et donaran una sorpresa, destinant-te definitivament a les oficines on hauràs de treballar només al dematí i encare unes poques hores. Després encare s'afuixarà més la cosa i es molt possible que no hakis de fer altra cosa que lluir l'uniforme. Quan vinguis ja't diré com ho he sapigut i te expli-

El mas Bri de Domeny,
lloc de treball de Masó i Sureda
durant els estius.

caré com ha anat. No et descuidis de portar aquesta plantilla a can Cadenas i mana-li pressa. Al quartel millor que fassis el pagès, com aquell qui no sap res de res. Una encaixada de ton a. i m. R. Masó [signat]». Tanmateix la recomanació no prosperà; en Pere no passà a l'oficina del quarter i no s'estalvià cap guàrdia ni cap servei. Sí que alguns dies, pocs, anotà que podia compaginar les obligacions del quarter amb el despatx: «Voy a Domeny después de haber ido al cuartel» (24-8-26); «Llego de Domeny justo a la retreta» (25-8-26).

Un cop llicenciat, l'equip arquitecte-ajudant continua altament compenetrat; el mateix arquitecte li diu: «Fa tant temps que ens coneixem, amb poques paraules ens entenem, estic content de tú i m'agrada el teu treballar» (11-1-27), i li confiava més responsabilitats cada dia, tal com reflecteixen diverses notes del tipus següent: «Despatxo amb el Sr. Ensesa i un arquitecte de Barcelona, Sr. Puig Boada» (22-1-27); «Despatxo amb caps d'obra i clients; me venen a buscar de l'obra Carbó, dono solució» (23-9-27). Els esdeveniments familiars

eren presents en les notes taquigràfiques del diari: «A casa el Sr. Rafel esperen un altre fill. Acabo vigueria Portulàs i començo Colomer» (19-2-27).

Quan el senyor Masó s'absentava del despatx per alguns dies, al seu delineant li detallava per escrit les feines més urgents, com aquesta nota que no porta data: «Benvolgut Pere: [...] Si tens fets els dibuixos de les obertures Omedes, treure tal com vaig dir-te, tres calcs. Un pots donar-lo a En Mota per a que formuli pressupost, i els altres dos pots donar-los al Sr. Omedes. Hauries d'avisar a En Xirgu dientli que ja he rebut carta de Verges diguent que li envien les pedres com també el capitell a En Pericot. A En Xirgu li dius que a mitja setmana haurà d'enviar un picapedrer a l'obra o botiga del Sr. Gaspart de la Rambla per a fer els encastos de les guies de la porta de ferro [...] També hauràs de veure a En Merio Oliveres diguentli que és molt necessari de tenir una entrevista. Donali el croquis del rotul per a en Ferrer i Esteba que trovaràs dintre del rull que va amb aquesta carta. Preguntali si ha rebut uns vidres que li havia d'enviar la casa Rigalt de Barcelona [...] En el mateix rull trobaràs dues coses per En Cadenas. La reixa del BUC tanmateix natural i un dibuix de la d'En Cots [...] Porta a casa l'Oriol ebenista el plànol del pentinador de mon germà Joan que ja està corregit [...] No et descuidis de lo d'En Callicó. Amb Déu! T.e.l.m. R. Masó». Si les notes del senyor Masó comencen per «Estimat» o «Benvolgut», les de resposta en Pere les encapçala amb el senzill «Sr. Rafel» o el respectuós: «Sr. de mi molt respectable».

La identificació d'en Pere amb els objectius del despatx no tenia esclertes i l'elaborada arquitectura del mestre era plenament assumida pel deixeble. Quan un projecte urgia s'hi dedicaven les hores que calia: «La tarda dibuixem pedra Manicomi, berenem i continuem, sopem i continuem, el Sr. Masó fins les dues, jo fins 2/4 de quatre» (12-7-27). També hi havia dies més reposats: «Havent dinat juguem a bitlles amb la mainada [els fills del Sr Masó]» (17-7-27). Els vespres, venint de Domeny, s'encantava davant l'incomparable visió dels campanars de Girona: «Quan vaig ser al damunt del pont de la Barca tornant de Domeny, la lluna estava per sortir, a Pedret tocaven sardanes i el tren petit arribava; vaig passar 10 minuts contemplant l'obscur panorama. Quan vaig ser a punt d'entrar a la Devesa la lluna havia sobreixit de les muntanyes i feia bonic entre els campanars històrics de la ciutat» (13-10-27).

Després de sis anys de treballar amb l'arquitecte, cap, mestre i amic, en Pere aconseguí, el juliol de 1928,

*Pere Sureda,
en l'època en què treballava
per a Rafael Masó.*

una plaça de delineant a la secció d'Obres i Vies de la Diputació de Girona. El senyor Masó continuà, però, disposant de l'ajuda d'en Pere quan les feines se li acumulaven. No obstant això, el canvi de règim frenà la construcció i pel juliol de 1931 el mestre li envià aquesta nota: «S'ho porten els temps de crisi constructiva que estem atravesant (jo tan ofegat de feina com estava en tinc just per anar fent) [...] Hem d'esperar a veure què passarà i mai que em tornin apretar les feines i et necessiti, no em descuidaré d'invitar-te ajudar-me, car ja saps que em plau "in totum" la teva col·laboració. 16 de juliol 1931». El mestre guardava un alt concepte del seu delineant.

La prematura i inesperada mort del senyor Masó -13 de juliol de 1935- sentida per molts gironins i de manera profunda pel meu pare, li féu exclamar: «A l'enterrament del Sr. Masó, no puc contenir les llàgrimes» (14-7-35).

Pere Joan Sureda és doctor enginyer industrial
i fill de Pere Sureda Corominas.